

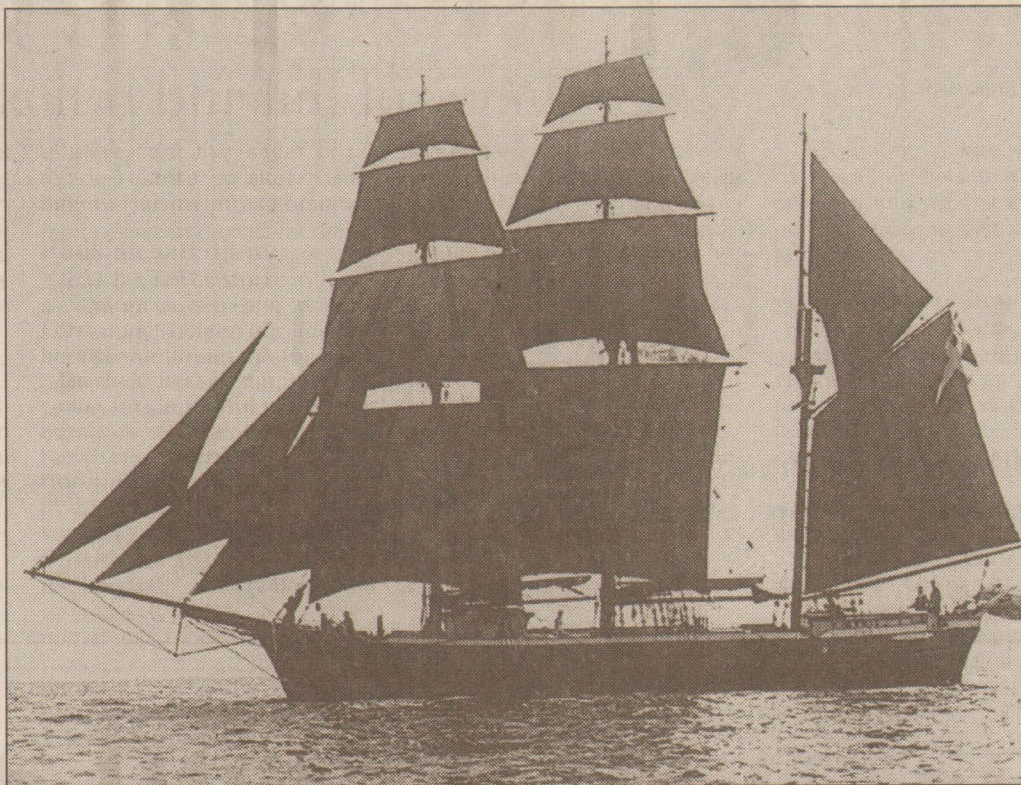
Sjömansspråket i vårt vardagsspråk

Same same but different
Del 1

Sjömansspråket är sannolikt det äldsta fackspråk som funnit väg in i människans vardagsspråk. Ord och uttryck med marin anknytning användes av den landfasta befolkningen, ibland med uppenbar förtydning, utan närmare tanke på deras ursprung eller de associationer de kan ge upphov till. Inte minst politiker och politiska journalister söker ordbilder med ursprung till sjöss; en statsman fattar roret och ändrar kurs, någon får skamfilat rykte, förslagen kalfatras, besluten förankras eller förhållas för att så småningom lotsas i hamn. Exempelen kan mångfaldigas.

När Göran Persson och Margot Wallström i en avisa beskrevs som ett "radarpar" (lånat från idrottspråket som i sin tur hämtat radarn från sjön) låg det nära tillhands att reflektera över hur ett stort radareko kan utplåna ett mindre... En annan tidningsnotis berättade att centern, enligt partiledarens ord, kastar loss, (förmodligen från den socialdemokratiska betongkajen). Det framgick dock inte med vad man ansåg driva sitt fartyg men det är säkert inte med kärnkraft. Granseglen, dvs åror, kanske? För "Vem kan segla förutan vind"?

Orden skepp och sjöman har rötter långt tillbaka. Kan världens första skepp och sjöman ha varit en avbruten

Ett skepp? *Sjömansspråket är troligen världens äldsta fackspråk och mycket av det har "gått i land" och används i olika sammanhang.*

trädstam på vilken en luden förfader efter en våldsam storm klamrat sig fast och med strömmen förts över till andra sidan floden? En homo maritimus eller hur det skulle heta på latin? "Jaha, det här gick ju bra, det får jag göra om under mer ordnade former", tänkte (?) han och på den vägen är det.

Ursprunget till ordet skepp är oklart, flertalet etymologiska ordböcker uppger att det

är att söka i "urholkad trädstam", andra åter pekar mot ett indoeuropeiskt ord för klyva. När kyrkan har långskepp och sidoskepp är det möjligen resultatet av en förväxling av de grekiska orden för tempel och skepp, säger en ordbok.

För den som månar om sjöfararspråkets renhet är boktiteln Sveriges Skeppslista en styggelse. Men så heter Domstolsverkets förteckning över svenska fartyg där ordet

skepp användes i definitions-syfte. Fartyg längre än tolv och bredare än fyra meter kallas skepp, övriga kallas båt. För fundamentalisten är ordet skepp reserverat för seglande fartyg med minst tre master varav minst en ska vara fullt riggad, dvs försedd med råsegel.

I vardagslag använder yrkessjömannen nog oftast uttrycket båt, en containerbåt, en tankåt, en bilbåt eller det

svengelska uttrycket tugbåt, bogserbåt. "Vi mötte ett skepp..." sjunger nu Evert Taube och låter i samma ballad Fritiof Andersson få en stimbåt, steambåt, och mönstra på däck. Örlogsflottorna håller sig med hangarfartyg, slagskepp och torpedbåtar. Men även torpedbåtar och andra båtare har för-skepp och en välrundad häck väcker beundran, inte bara på flytetyg.

Att ett fartyg för sjömannen ofta är ett femininum, en kvinna, är välbekant. Varför det är så fordrar en särskild utläggning men visst är det ett bevis på uppskattning. Fast de granna klipperskeppen var ju svårhanterade i de rytande fyrtiorna..

Men nog känns det rätt att tala om de vackra gamla seglande skeppen som femininer, så även om linjefartygen från Broströms, Johnsons och Transatlantics glansdagar. Visst var Amerikalinjens Kungsholm och Gripsholm eleganta ladies och nog är väl ss Storskär, som knallar runt i Stockholms skärgård, en spröd men förtjusande gammelfarmor eller gammelmormor. En fräsig och fartfylld katamaran, en "katta" kan väl kallas en tuff brud i lyxförpackning.

Lite svårare blir det inför en månghundra tusentons tankbåt eller en liten containerferry, för att inte tala om inför skapelser av det slag som far över TV-rutan på torsdagskvällarna.

Lennart Granqvist